

”כלכלה נכונה” בחסות שעת חירום

תכנית הייצוב הכלכלית 1985 כנקודת ציון במדיניות כלכלית חברתית בישראל

ריקי שיון

רעיונות מדעיים שירתו בטווח הארוך את השכבות החזקות, שמעוניינות בליברליזציה ובהפרטה, ופגעו במעמדות החלשים. הגישה הכלכלית הופצה כמדע, לא כתורת מוסר שאפשר להעמיד מולה מערכת ערכים אלטרנטיבית.

רעיונות של כלכלנים והוגי מחשבה מדינית, הן כאשר הרעיונות נכונים והן כאשר הם שגויים, עוצמתם גדולה בהרבה ממה שמקובל לחשוב: העולם למעשה נשלט כמעט רק על ידם. אני בטוח כי ישנה הגזמה בהערכת כוחם של אינטרסים לעומת זה של הרעיונות. הרעיונות ולא האינטרסים מסוכנים יותר, לטוב ולרע. (קיינס, 1936)

בפועל, רפורמות אלו בוצעו החל מסוף שנות התשעים, ושיאן במדיניות הכלכלית שהנהיגו סילבן שלום ובנימין נתניהו, בראשית שנות האלפיים. מדיניות זו נהנית כיום מתמיכתן של האליטות הפוליטיות כמעט לרוחב כל המפה הפוליטית. כדי להבין את השינויים שעברו המשק והחברה בישראל יש ללמוד ולנתח את השיח שהתנהל סביב תכנית הייצוב הכלכלית 1985, אשר מבטאת שינוי אידאולוגי במחשבה החברתית של האליטות האקדמיות והכלכליות. לתכנית זו, שתוכנה והובלה על ידי כלכלנים, היו השלכות חלוקתיות מרחיקות לכת. במחקרים על המשטר הכלכלי של ישראל התכנית מהווה

תכנית הייצוב הכלכלית 1985, מסמלת מעבר מ”מעורבות ממשלתית לכלכלת שוק” (בן בסט, 2001). ייצוב המחירים במשק, יעד שהושג בעקבות התכנית, היה הכרחי לשינוי המבני שיתחולל לאחר מכן ולתהליך הליברליזציה במשק הישראלי. אדריכליה של התכנית קראו לבצע רפורמות מבניות במשק, כולל הפרטה.

ד”ר ריקי שיון, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת חיפה. המאמר מבוסס על עבודת הדוקטורט שלה.

נקודת ציון של שינוי לכיוון של ליברליזציה, הפרטה ורפורמות מבניות. כמו כן היא מסמלת מעבר ממשטר של מדיניות תקציבית דומיננטית – מדיניות המשתמשת בשינויים ברמת ההוצאות הממשלתיות ובמיסוי כדי להשפיע על רמת התפוקה הלאומית, למשטר של מדיניות מוניטארית דומיננטית – מדיניות ששמה את הדגש על ייצוב מחירים, כאשר הממשלה נדרשת לעמוד ביעדים של גירעון ואינפלציה הנקבעים על ידי הבנק המרכזי. השינויים במשטר הכלכלי של ישראל עולים בקנה אחד עם השקפת העולם הנאו-ליברלית.

עד תחילת שנות השמונים, הייתה הסכמה כללית בדבר הצורך במעורבותה של המדינה במשק ובחלוקה מחדש של ההכנסות. מאז שנות השמונים, ובמיוחד לאחר יישומה של תכנית הייצוב, מתבססת במחשבה החברתית והכלכלית בישראל אידאולוגיה שמקדמת הפרטה של חברות ציבוריות, צמצום הסקטור הציבורי וכרסום במדיניות הרווחה. הכלכלנים שהיו מעורבים בתכנית קידמו מדיניות כלכלית המתבטאת במעבר מדגש על צמצום העוני ואי השוויון לדגש על צמיחה ומעורבות ממשלתית מופחתת בפעילות העסקית.

במאמר זה אני מבקשת להדגיש את תפקידם של הכלכלנים בעיצוב התכנית הכלכלית 1985, ואת השלכותיה החברתיות. להלן, נראה כי המתווה לתכנית זו שורטט בחוג לכלכלה באוניברסיטה העברית שנים מספר בטרם נקראו אנשי אקדמיה להציל את המשק, שהגיע אל סף תהום. אדריכלי התכנית, מיכאל ברונז וסטנלי פישר, וכן יעקב פרנקל, שכתב עמם מאמרים מדעיים משותפים בנושא, בתחילת שנות השמונים, כיהנו מאוחר יותר כנגידי בנק ישראל והובילו מדיניות כלכלית מוניטארית דומיננטית.

טענתי היא כי הכלכלנים שהיו מעורבים בתכנית פעלו כסוכנים אוטונומיים, כאנשי מדע ולא כמשפטי פעולה עם אינטרסים חיצוניים. הגישה הכלכלית שהם מציגים דומה לזו שעולה במדע הכלכלה בעולם המערבי, באותה תקופה. התכנית עוצבה באקדמיה, ורק בהינתן הנסיבות הכלכליות המתאימות גלשה מהשדה המדעי לשדה החברתי והשפיעה על פני החברה הישראלית.

ההשקפה הכלכלית-חברתית בישראל בשנות השבעים

מאז קום המדינה הונהגה במשק הישראלי מדיניות של מעורבות ממשלתית. הכלכלנים מן האקדמיה צידדו, בדרך כלל, בדרך הביניים בכלכלה, כלומר, בשילוב של שוק חופשי ושל

מעורבות ממשלתית לקידום יעדים חברתיים. הביקורת שלהם על מעורבות הממשלה במשק הייתה בעיקר על כך שהממסד העדיף מקורבים (כולל ההסתדרות ומסדותיה), משיקולים שאינם טובת הציבור הרחב. בתחילת שנות השבעים, ראו הכלכלנים בישראל בערכים הכלכליים כצמיחה ויעילות כלכלית את הכלים לסיפוק חיים ראויים. תפיסת העולם שלהם הייתה שילוב של פילוסופיית הרווחה האנגלית בתוספת הגוון המקומי של ציונות סוציאליסטית. זוהי גישה המושתתת על ערכים של סולידריות חברתית ובינוי אומה.

בשנת 1972, בעקבות התקוממות 'הפנתרים השחורים', הוקמה ועדת ראש הממשלה לבני נוער וילדים במצוקה. ממצאי הוועדה היו קשים ביותר והצביעו על מתאם גבוה בין מוצא עדתי ופערים סוציו-אקונומיים. על אף שיעורי הצמיחה הגבוהים שהמשק נהנה מהם, באותן שנים, הפערים בחלוקת ההכנסות הלכו וגדלו. הנושא עלה לדיון ציבורי וגם לכלכלנים מהאקדמיה דרשו להשקיע תקציבים בקידום שכבות המצוקה. פרופסור מיכאל ברונז, מי שיהיה אדריכל תכנית הייצוב, אמר אז:

[...] בחברה השואפת להיות מושתתת על צדק חברתי [...] ימדדו לא רק צמיחה כוללת ומהירה ועלייה ברמת חיים אלא התגברות על פערים משקיים וחברתיים פנימיים.

דבריו מעידים על כך שהוא נתן משקל שווה ליעדים כלכליים ולשיקולים של צדק חברתי. זוהי גישה חברתית רחבה של זכויות, מעבר לזכויות היסוד הליברליות של שוויון ההזדמנויות.

חשוב לציין כי כלכלנים מהאקדמיה, ביניהם ברונז, היו חברים בוועדת בן-שחר שתכננה רפורמה במס בשנת 1975. אחד החוקים שחוקקו בעקבות המלצת הוועדה הוא חוק קצבת ילדים אוניברסלית. קצבה אוניברסלית זכות לכולם ולא כסעד לחלשים ביותר היא מאפיין של מדיניות רווחה אוניברסלית. שנות השבעים בישראל היוו שיא בהתפתחות מדינת הרווחה. תקציבי הממשלה לנושאים חברתיים גדלו בממוצע ב-17 אחוזים במחצית הראשונה של שנות השבעים, וב-8 אחוזים בממוצע לשנה במחצית השנייה של שנות השבעים, וכן נוספו תכניות רבות שאופיין הגביר את אי התלות של האזרחים בשוק. חל גם צמצום בממדי העוני: בעוד שבשנת 1968, חיו 6 אחוזים ממשפחות השכירים מתחת לקו העוני לאחר תשלומי העברה, בשנת 1977 צומצם המספר לכדי 2.8 אחוזים.

375% ויתרות מטבע החוץ נפלו בשיא המשבר, ביוני 1985, למיליארד וחצי דולר. היו שחששו לדמוקרטיה הישראלית והייתה קיימת הסכמה כללית שהמדינה במצב חירום וצריך להפעיל תכנית כלכלית שתציל את המשק.

ויתור על צדק חלוקתי כערך מכונן של מדיניות כלכלית-חברתית

מאז סוף שנות השבעים התרועעו הכלכלנים מהאקדמיה בישראל כי המדיניות הכלכלית שהובילה ממשלת הליכוד תוביל את המשק לפשיטת רגל כלכלית. הם עיבדו תכניות כלכליות למלחמה באינפלציה וטו ורשתות חברתיות שיקלו על התקבלותה של התכנית הטובה ביותר בעיניהם. התכנית לייצוב המשק התפרסמה בכתבי עת מדעיים והוצגה בסימפוזיונים באקדמיה. במקביל התפרסמו מאמרים בעיתונות היומית ובכתבי עת המיועדים לציבור הרחב.

התכנית עוצבה באוניברסיטה העברית מספר שנים טרם הגיע המשק "אל פי התהום". מי שיהיו אדריכלי התכנית ועמיתיהם שותפים לעמדה כי לאחר ייצוב המשק יש לחולל שינוי מבני, כלומר, להקטין את גודלו של הסקטור הציבורי, לסגת ממדיניות רווחה אוניברסלית ולעבור במשך הזמן למשטר של מדיניות כלכלית מוניטארית דומיננטית. המלצות אלו מאפיינות נסיגה מתפיסת עולם וממדיניות כלכלית קיינסיאנית אשר, כאמור, איבדה את הדומיננטיות שלה גם בעולם המערבי.

בשנת 1981, שנים מספר בטרם נקרא מיכאל ברונז לסייע להצלת המשק, הוא פרסם בכתב העת מגוון של מפלגת העבודה מאמר שדן בתכנית הכלכלית הרצויה. בספרו על תכנית הייצוב הוא מציין כי כתב מאמר זה בתור "כלכלן מודאג מחוץ למסד הפוליטי", והתווה בו את התכנית שיושמה, בסופו של דבר, במלואה. לדבריו, כל תכנית צריכה להתרכז בריסון הוצאות הממשלה בטווח הקצר לצורך הקטנת האינפלציה. בטווח הארוך יצטרכו להיעשות שינויים מסיביים שישנו את מבנה המשק ויאפשרו צמיחה כללית.

גישה זו מוצגת גם על ידי סטנלי פיישר ויעקב פרנקל, שכתבו לאחר סימפוזיון שהתקיים באוניברסיטה העברית בשנת 1982:

לכול תכנית ייצוב חייבות להיות שתי מטרות ושני תחומי פעולה עיקריים. ראשית, עליה לנקוט צעדי מדיניות המקטינים במהותם את שיעור האינפלציה הנוכחי הגבוה. שנית, עליה לפתוח בתהליך רפורמה מוסדית אשר תרסן את המשק מפני פגיעות לזעזועים אינפלציוניים להבא ותאפשר שליטה יעילה יותר על אינפלציה עתידית.

בשנת 1973, התחולל משבר כלכלי בכל העולם בשל עליית מחירי הנפט. המשבר מתבטא במיתון עמוק ובשיעורי אינפלציה גבוהים. התאוריה הקיינסיאנית לא הציעה הסבר טוב לתופעה זו. כלכלנים וקובעי מדיניות כלכלית, בעיקר בארצות-הברית, זנחו את התאוריה ואת המדיניות הכלכלית הקיינסיאנית ואימצו גישות כלכליות שמרניות (נאו-ליברליות) ומשטרים של מדיניות מוניטארית התומכת בגישות אלו, לפיהן כמות הכסף, ולא רמת הביקושים במשק, היא המשתנה המרכזי המסביר את עליית האינפלציה. לפיכך יש להשפיע על המשק דרך אמצעי התשלום ולהגביל את יכולתה של הממשלה לנהל מדיניות תקציבית גירעונית. יציבות המטבע ושמידת המסגרת של החוב הממשלתי ומאזן התשלומים הכרחיות לצורך השתלבותה של המדינה בשוק ההון הבין-לאומי וליכולתה לגייס הלוואות ולמשיכת משקיעים לשוק המקומי. נטען כי המדיניות הכלכלית צריכה להתאים את עצמה ליעד האינפלציוני, גם במחיר של האטה במשק. משטר כלכלי זה מכונה מדיניות מוניטארית דומיננטית.

תפיסה כלכלית זו אדישה לנושא השוויון, והיא תומכת בהשגת צמיחה באמצעות הקטנת מעורבותה של הממשלה בשוק וגידול במשקלו של הסקטור הפרטי ש"דוחף" את הצמיחה במשק. נטען כי הפחתת מסים תעודד את היזמות הפרטית. חלוקת הכנסות מחדש באמצעות מסים נתפסת כהתערבות בתהליך אבולוציוני טבעי - חירות השוק החופשי, אשר נחשב לפי הגישה הליברלית כסדר המוסרי הראוי.

הכלכלנים האוחזים בגישה זו סוברים כי מדיניות הרווחה שהייתה נהוגה מאז מלחמת העולם השנייה הייתה בזבזנית וגרמה למשבר העולמי. במקום שירותי חינוך ובריאות אוניברסליים ברמה גבוהה הם בעד הפרטת השירותים ומתן תלושים לנזקקים. נהוג לייחס עמדה זו לאסכולה הכלכלית של שיקאגו ולמייצגה מילטון פרידמן.⁽¹⁾ גישה כלכלית זו אומצה על ידי גופים בין-לאומיים רבי השפעה, כגון הבנק העולמי וקרן המטבע הבין-לאומית, שמשפיעים על המדיניות הכלכלית הפנימית של מדינות רבות בעולם.

ישראל, כמו שאר מדינות העולם, נכנסה בסוף שנות השבעים למשבר כלכלי עמוק. שיעורי הצמיחה אז היו אפסיים, אחוזי האינפלציה גבוהים, והחובות החיצוניים והפנימיים אימו על יציבותה של המדינה ועל האוטונומיה הכלכלית שלה. הנתונים בישראל היו קשים יותר מאשר במדינות האירופאיות, בגלל הנטל הביטחוני העצום והסדרי ההצמדה שמזינים את האינפלציה. בשנת 1984 הגיעה האינפלציה לשיעור שנתי של

הם מסבירים כי תהליך האינפלציה לא נעצר בגלל ההתאמות המוסדיות ובגלל המדיניות הפיסקלית והמוניטארית המרחיבות. לכן הם מציעים תכנית דראסטית ומהירה הכוללת קיצוץ תקציב והקפאת מחירים, שכר ושער חליפין. לדבריהם, בטווח הארוך המדיניות המוניטארית תצטרך למלא תפקיד חשוב יותר בכלכלה הישראלית, והם קובעים, כי לאחר הצלחת התכנית יש להפוך את יעד יציבות המחירים ליעד מרכזי של המדיניות הכלכלית.

התכנית שהוצעה על ידי ברונו, פשר וכלכלנים אחרים כונתה הטרודוקסית.⁽²⁾ כמו בגישה האורתודוקסית היא המליצה על מדיניות מרסנת – קיצוץ בהוצאות הממשלה ובשכר הריאלי. בשונה מגישה אורתודוקסית התכנית כללה הקפאת שער החליפין, מחירים ושכר לתקופה של מספר חודשים, כלומר נדרשה מעורבות של הממשלה במשק. יש להדגיש, אם כן, כי התכנית עצמה לא ביטאה שינוי פרדיגמטי, אלא נקודת ציון במעבר למשטר כלכלי חדש שיוכל להתקיים רק לאחר ייצוב המשק.

בתקופה זו הייתה הסכמה גורפת בין הכלכלנים מהאקדמיה שיש להנהיג שינוי מבני הכולל הפחתת מעורבותה של המדינה במשק וקיצוץ בסקטור הציבורי, כולל פגיעה במדינת הרווחה. הוויכוח המרכזי לפני תכנית הייצוב התמקד בהשקפתם השונה של מיכאל ברונו ואסף רזין לגבי השלכות מדיניות שער החליפין על יציבות המחירים ועל הצמיחה הכלכלית, לא על חלוקת ההכנסות. זוהי נקודת ציון בשיח הכלכלי אשר "מוותר" על צדק חלוקתי כערך מכונן של מדיניות כלכלית-חברתית.

התכנית לייצוב המשק (1985) והשלכותיה

בחודש מרס 1985 נשלחו לארץ הכלכלנים האמריקאים סטנלי פיישר והרברט סטיין לבדוק כיצד לקדם תכנית כלכלית ואיזה סיוע כלכלי צריכה מדינת ישראל. נרקם שיתוף פעולה בין צוות הכלכלנים מארצות הברית ובין הצוות הישראלי. הכלכלנים ביקשו ממזכיר המדינה האמריקאי ג'ורג' שולץ שיתנה את מתן הערבויות לישראל בקבלת התכנית שהציעו, אך בפועל הייתה הסכמה אמריקאית שיינתן לישראל סיוע עוד לפני שהתכנית תאושר. לפי ברונו היה צריך להציג את התכנית כלחץ אמריקאי בגלל

התנגדותם של הפוליטיקאים, ההסתדרות ואנשי העסקים. פוליטיקאים רבים חששו ממתון ומאבטלה כתוצאה מריסון התקציב, ואילו התעשיינים היו הלובי העיקרי למען פחות המטבע, והעדיפו את ההגנה על שער החליפין הריאלי לעומת הייצוב. בסופו של דבר, בתמיכתו המסיבית של ראש ממשלת האחדות, שמעון פרס, עברה תכנית שכללה קיצוצים בתקציב הביטחון, בסובסידיות

למרות הנתונים על עליית אי השוויון בשנים אלו, צמצום פערים לא היה אחד מיעדי התכנית. להפך, נלקחו בחשבון גידול באבטלה ופגיעה בשכבות החלשות. מאז שנות התשעים, מתחיל כרסום במדיניות הרווחה בישראל וחל גידול בממדי אי השוויון

למוצרי יסוד, בסובסידיות לייצוא ובשירותים סוציאליים. כן הוחלט על הקפאה זמנית של שער הדולר, השכר והמחירים. על הממשלה נאסר להמשיך ולהדפיס כסף לצורך מימון הגירעון. למרות הנתונים על עליית אי השוויון בשנים אלו, צמצום פערים לא היה אחד מיעדי התכנית. להפך, נלקחו בחשבון גידול באבטלה ופגיעה בשכבות החלשות. התכנית שזכתה ללגיטימציה אקדמית מכובדת שווקה בהצלחה לקהל הרחב וזה שיתף פעולה. לפי ברונו, ללא הקונצנזוס הלאומי בקשר לתכנית לא היה ניתן ליישם אותה. לאחר התכנית יוצבו המחירים במשק וחל שיפור בגירעון התשלומים, היא הוכתרה כ"ניצחונם" של הכלכלנים. במקביל, מתחיל, מאז שנות התשעים, כרסום במדיניות הרווחה בישראל וחל גידול בממדי אי השוויון.

בשנת 1989, בכנס באקדמיה הלאומית למדעים, אמר ברונו:

קיים צורך בהגדרה מחדש של המחויבות החברתית כלפי הפרט החלש בתוכה – האם יש סתירה בין הגברת התחרות והיעילות המגדילה את העוגה לבין הדאגה לחלוקה צודקת יותר של העוגה? מהו המינימום של תשתית שירותי הממשלה בתחומי הבריאות החינוך והסעד שעליה לספק (באורח דיפרנציאלי או אוניברסלי?) למגזרי אוכלוסייה שונים. מעבר למינימום זה יש לאפשר משחק חופשי יותר של כוחות השוק ויכולת המימון של הפרט אשר בסופו של דבר יביאו להתייעלות, קרי, הגדלת העוגה שכה הצטמקה בתקופת המשבר.

אמנם, ברונו מצדיק את דבריו בנסיבות המשבר, אולם פילוסופיית הרווחה שהוא מציג דומה לזו המצדדת ברשת ביטחון לחלשים ביותר ולא לתפיסת עולם סוציאלי-דמוקרטית, כפי שביטא בשנות השבעים.

המעבר למשטר של מדיניות מוניטארית דומיננטית וליברליזציה במטבע חוץ הושלם בעת כהונתו של יעקב פרנקל כנגיד בנק

להתערב בפעילותו כדי למנוע אבטלה, שהיא יעד חברתי? זוהי מחלוקת בין שתי תפיסות עולם ערכיות: הפילוסופיה הליברלית השמרנית המניחה שהשוק משוכלל ומי שיותר מוכשר מצליח במלחמת הקיום, לבין ליברליזם שווינוני, המניח שיש צורך במעורבות ממשלתית כדי להגן על הנפגעים מכשלי השוק וכדי להחזיר את המשק למסלול של צמיחה. אם כן, גישות כלכליות נטועות בתפיסות עולם שונות ביחס לשאלות של צדק חברתי.

המאמר מצביע על כך שלא ניתן לייחס לכלכלנים אינטרסים משותפים עם האליטות הכלכליות או עם הפוליטיקאים. להפך, עשור לאחר התכנית התלוננו פישר וברונו כי המלצותיהם לרפורמות מבניות לא אומצו על ידי הדרג הפוליטי. הרעיונות המדעיים שלהם מקבלים משמעות של "הווייה" רק מספר שנים מאוחר יותר, כאשר בשלים התנאים החברתיים. למעשה, הפגיעה הקשה במדינת הרווחה התרחשה במדיניות הכלכלית שהנהיג בנימין נתניהו בשנת 2003. אבל, התכנית לייצוב המשק בשנת 1985 והמדיניות המוניטארית הדומיננטית שהונהגה בעקבותיה הכינו קרקע נוחה לפעולות של האליטות הכלכליות שרצו להשתלב בגלובליזציה, לקדם את תהליכי ההפרטה ולגייס משקיעים זרים למשק.

לסיכום, אני מציעה תרגיל לוגי המחבר בין המוטו של קיינס, שהצביע על הסכנה של רעיונות כלכליים, לבין מושג האידאולוגיה של מרקס. **אידאולוגיה** היא מערכת אמונות שמשרתת, בראש ובראשונה, את האינטרסים של השכבות השולטות. מה קרה בסיפור שלנו? רעיונות מדעיים שירתו בטווח הארוך את השכבות החזקות, המעוניינות בליברליזציה ובהפרטה, ופגעו במעמדות החלשים. הגישה הכלכלית הופצה כמדע, לא כתורת מוסר שאפשר להעמיד מולה מערכת ערכים אלטרנטיבית. זוהי **בעיניי הסכנה האמיתית הטמונה ברעיונות כלכליים המוצגים כ"כלכלה נכונה" ומשרתים אינטרסים חיצוניים למדע.** ■

[הערה: רשימה מלאה של מקורות ניתן לקבל בפנייה למערכת]

הערות:

1. זוהי מדיניות של רשת ביטחון לחלשים ביותר, המכונה בספרות: משטר של מדינת רווחה שיווית.
2. יש לציין כי תכנית אלטרנטיבית הוצעה על ידי כלכלנים מאוניברסיטת תל-אביב, ובראשם אסף רזין. הם התנגדו לפיקוח על מטבע חוץ מתוך חשש לפגיעה בצמיחה הכלכלית.

ישראל, בראשית שנות התשעים. הבנק המרכזי נקט במדיניות של קביעת יעד אינפלציוני והתאמת שער הריבית לטיפול בחריגה מיעדי שיעורי האינפלציה שנקבעו, גם אם התוצאה הייתה מיתון. תקציב המדינה הותאם ליעד האינפלציוני ולשיעורי הגירעון שהוכתבו על ידי המוסדות העולמיים. כאמור לעיל, אלו מאפיינים של נסיגה ממדיניות כלכלית קיינסיאנית למדיניות כלכלית שמרנית.

בשנת 1995, בכנס במלאת עשור לתכנית, הודו ברונו ופישר כי לצורך ייצוב המשק לא נדרשו המלצות לשינוי מבני בטווח הארוך וניתן היה להסתפק בריסון תקציבי והקפאת המחירים, השכר ושער הדולר לזמן מה. אבל, לדבריהם, **שעת החידוש** הייתה הזדמנות לקדם יעדים נוספים שנראו להם, מעבר למה שהתחייב בנסיבות הכלכליות. למשל, מפי פישר:

כמקור-כלכלן טוב אמרתי בצדק שעניין זה אינו קשור מהותית בייצוב. אכן הדבר כך. אבל מאחר וישראל זקוקה לרפורמות מבניות, כולל הפרטה, בעוד המערכת הפוליטית מתנגדת להן, הלחץ לרפורמה מבנית היה צריך להיות הרבה יותר חזק באותה עת, כאשר היה משקל מרבי לצד האמריקאי.

דברים אלו מעידים על הסכנה שבגיוס רטוריקה של שעת חירום להשגת יעדים כלכליים שאינם עולים בקנה אחד עם שיקולים של צדק חברתי. יש להזכיר שגם בשנת 2003, השתמש בנימין נתניהו ברטוריקה של שעת חירום לצורך השגת הסכמה לתכנית הכלכלית שהציג. בשונה משנת 1985, בתקופת נתניהו לא הייתה הסכמה בין הכלכלנים כי המשק אכן במשבר והייתה התנגדות לחלק מהצעדים שהנהיג.

סיכום ביקורתי

מאמר זה מדגיש את תפקידם של כלכלנים מהאקדמיה בקידום התכנית הכלכלית ובניסוח מדיניות כלכלית-חברתית חדשה המתאימה לגישה השמרנית, שעלתה בעולם המערבי בשנות השבעים. נטען כי הגישה המוניטארית נותנת הסבר טוב יותר, מאשר התאוריה הקיינסיאנית, לתופעה של מיתון ואינפלציה, וכן היא יעילה יותר בפתרון המשבר הכלכלי. הוויכוח בין גישות אלו עוסק בשאלה: מה לעשות במקרה של כשלי שוק. האם לתת לשוק לתקן את עצמו, או שהממשלה צריכה